

**Ministerieel besluit tot definitieve aanduiding van de ankerplaats
'Valleien van Dommel- en Bollisserbeek tussen Peer, Hecktel-Eksel, Overpelt
en Neerpelt' in Hechtel-Eksel, Neerpelt, Overpelt en Peer**

DE VLAAMSE MINISTER VAN BESTUURSZAKEN, BINNENLANDS BESTUUR,
INBURGERING, TOERISME EN VLAAMSE RAND,

Gelet op het decreet van 16 april 1996 betreffende de
landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997,
18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002,
13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 2009
tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de
Vlaamse Regering, gewijzigd bij besluiten van 24 juli 2009, 4
december 2009, 6 juli 2010 en 7 juli 2010, 24 september 2010,
19 november 2010, 13 mei 2011, 10 juni 2011, 9 september
2011 en 14 oktober 2011;

Gelet op het ministerieel besluit van 17/12/2012 tot voorlopige
aanduiding van de ankerplaats 'Valleien van Dommel- en
Bollisserbeek tussen Peer, Hecktel-Eksel, Overpelt en Neerpelt';

Gelet op het advies van de Koninklijke Commissie voor
Monumenten en Landschappen van 19/09/2013,

BESLUIT:

Artikel 1. 'Valleien van Dommel- en Bollisserbeek tussen Peer, Hechtel-Eksel, Overpelt en Neerpelt' in Hechtel-Eksel, Neerpelt, Overpelt en Peer wordt definitief aangeduid als ankerplaats overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009.

Art. 2. § 1. Het algemeen belang dat de aanduiding verantwoordt, wordt door het gezamenlijk voorkomen en de onderlinge samenhang van de volgende intrinsieke waarden gemotiveerd:

1° natuurwetenschappelijke waarde:

De Dommel en Bollisserbeek ontspringen op het Kempisch Plateau en hebben zich ingesneden in de puinkegelafzetting van de Maas. Het interfluvium tussen de Dommel en de Bollisserbeek enerzijds en tussen de Dommel en de Peerderloop anderzijds vertoont hierdoor een convex relief. Samen met de asymmetrische dalvorming verleent dit de streek, binnen het bestek van Noord-Limburg, een relatief merkwaardig geomorfologisch aspect. In de valleien komen naast grote laagveengebieden enkele beperkte, en voor laag – en midden België uiterst zeldzame, hoogvenen voor. De grote landschappelijke differentiatie maakt van de Dommelvallei een floristisch en avifaunistisch rijk gebied. Het voorkomen van een grote verscheidenheid aan roofvogels duidt op een rijk en gaaf ecosysteem.

2° historische waarde:

In de omgeving van de oude woonkernen (Wijchmaal, Mollem, Voort, Kleine Brogel) komen plaggenbodems voor als bevoorrechte getuigen van een eeuwenoud landbouwsysteem. De dikke humeuze bovenlaag wijst op een oude cultuurtechniek en een vroege ontginning. Deze akkercomplexen hebben daarenboven een sterke ruimtelijke relatie met andere landschapselementen uit dit landbouwsysteem (heide, gemeenschappelijke akkers, driesen en driftwegen).

In de nederzettingsspatronen en percelering kunnen nog de verschillende fasen van de ontginningsgeschiedenis afgelezen worden. Het driesdorp Wijchmaal getuigt mogelijk van de Frankische landname. De Groenewoudstraat is een mooi voorbeeld van een straatnederzetting ingeplant op de rand van de alluviale vlakte wat het gemengd karakter van het landbouwsysteem weerspiegelt. De nederzettingen Mollem Hoksent en Blijlever worden gekenmerkt door grote rechthoekige historisch stabiele percelen, met lengteas loodrecht op de straat en oude rijhoeven op regelmatige afstand. Dit patroon typeert de heideontginningsnederzettingen. De langgestrekte hoeven worden gekenmerkt door een klassieke indeling met potstal die verwijst naar het Kempisch landbouwsysteem, gebaseerd op veeteelt en akkerbouw en gericht op zelfvoorziening.

De meeste hoeves worden langs de westkant beschermd door een bomenrij. Naast hun architectuurhistorische waarde, getuigen deze hoeven van de verspreide bebouwing in afgelegen gebieden, kenmerkend voor de Kempische nederzettingssgeschiedenis. Eveneens een typisch Kempisch landschapselement zijn de houtwallen als perceelsscheiding, de hagen en de hakhoutbosjes. Al deze elementen zijn relictten van de kleinschalige landbouw die hier zeer lang domineerde. De schans van Kleine Brogel illustreert de gewoonte om vooral tijdens de godsdienstoorlogen van de 16de tot de 18de eeuw omgrachte versterkte vluchtplaatsen aan te leggen ter beveiliging van de bevolking van de omliggende dorpen en gehuchten. Naast de talrijke Maria-kapelletjes aan kruispunten, telt het gebied enkele meer indrukwekkende kapellen, vaak beschaduwde door een aantal lindes. De kapel van Hoksent uit de 8ste eeuw vormt de kern van het oudste landbouwcentrum van de regio, oorspronkelijk verbonden aan de abdij van Echternach.

Op de Dommel liggen meerdere watermolens waarvan de oudste vermeldingen dateren uit de 8ste eeuw wat uniek is voor België. Voor de inrichting van de molens moest de beekbedding verhoogd worden en werd de loop rechtgetrokken.

Zowel in de beekvalleien als op de randen werden archeologische sporen aangetroffen die wijzen op een vroege bewoningsgeschiedenis. Zowel in het gehucht Mollem als in de Schansheide werden grafvelden aangetroffen met grote en kleine grafheuvels uit het neolithicum en de bronstijd met sporen van herbruik in latere perioden. Naast grafvelden werden ook sporen van landbouwactiviteit uit de metaaltijd aangetroffen, de zogenaamde Celtic Fields. Op de zandgronden op de rivieroeveren werden ook sporen van Romeinse aanwezigheid teruggevonden.

3° esthetische waarde:

Het landschap van de Dommelbeek is getekend door eeuwenlange kleinschalige landbouw die zorgde voor een grote verscheidenheid met graslanden in de lager gelegen vochtige delen en akkers op de hogere droge gronden afgewisseld met houtkanten en struwelen. Het specifieke convexe reliëf met asymmetrische dalen, de talrijke gradiënten en het assortiment van landschapselementen (houtwallen, solitaire bomen, bomenrijen en -groepen, akkers, vennen, sloten als perceelsscheiding enz.) bieden een hoge esthetische belevingswaarde.

4° sociaal-culturele waarde:

Rond de archeologische site van de prehistorische grafheuvels te Mollem werd een educatief wandelpad uitgewerkt met infopanelen. In de Heesakkerheide werd een houten windmolen uit de 18de eeuw heropgebouwd. Vlakbij ligt het Molenmuseum van Overpelt van waaruit het molenerfgoed levend gehouden wordt. Rondom de verschillende kapellen heeft zich een zekere vorm van volksdevotie ontwikkeld. De jaarlijkse Sint-Hubertusviering in de gelijknamige kapel gaat gepaard met een veemarkt en zegening van de dieren. Ook de kapel van het Mussennest vormt een druk bezocht bedevaartsoord. Sinds de 17de eeuw wordt jaarlijks vanuit Eksel een kruisprocessie georganiseerd naar de Hoksent kapel. Met de groeiende populariteit van Sint-Antonius sinds de 18de eeuw wordt hier ook een Theunisviering gehouden en vormt de kapel een belangrijk bedevaartsoord voor de streek.

5° ruimtelijk-structurende waarde:

De bedding van de Dommel en Bollisserbeek en van de Peerderloop is determinerend voor de opbouw van het omringende landschap. De oude landbouwgronden liggen op de hogere zandige gronden en de historische nederzettingkernen liggen net op de rand van de alluviale vlakte, op de overgang van de akkers naar de vochtige beekvallei. Het interfluvium vertoont een convex reliëf en de asymmetrische dalvorming verleent het landschap een bijzonder uitzicht. De oude spoorweg met recent aangelegd fietspad vormt een duidelijke westgrens.

§ 2. De landschapkenmerken die typisch zijn voor de ankerplaats, met inbegrip van de ruimtelijke kenmerken die eigen zijn aan de waarden zijn de volgende:

Deelgebied 1°: Cultuurlandschap rond het Herent

- a) het zeer open karakter met zichten op de smalle beekvallei;
- b) hoofdzakelijk grote, aaneengesloten akkers met een beperkt aantal kleine landschapselementen (solitaire bomen en houtkanten);
- c) de aanwezigheid van een aantal historische, onverharde wegen;
- d) de aanwezigheid van plaggenbodems die getuigen van een eeuwenoud landbouwsysteem gebaseerd op plaggen van heide die werden gebruikt in de potstal en daarna verspreid werden op de gemeenschappelijke akkers;
- e) de afwezigheid van bebouwing met uitzondering van de uit de 8ste eeuw daterende kapel van het Herent, gewijd aan de H. Willibrordus:
 - aa) Neerpelt, Breughelstraat 28: Sint-Willibrorduskapel, beschermd als monument en de deels omhaagde tuin met lindebomen beschermd als dorpsgezicht (ID: 80241).

Deelgebied 2°: Cultuurlandschap van Heesakker en de Heesakkerheide

- a) het open akker- en weilandgebied met verspreid voorkomende kleine landschapselementen (bomenrijen, solitaire bomen, houtkanten);
- b) de zure eikenbosjes in het zuiden van het deelgebied;
- c) het historische bos ten zuiden van Heesakkerheide;
- d) het planmatig aangelegde bos van Heesakkerheide met vijver en bosdreven;
- e) de aanwezigheid van de Oude Dommel;
- f) de aanwezigheid van een aantal historische, onverharde wegen;
- g) het voorkomen van heiderelicten in het gemeentelijk park;
- h) de afwezigheid van bebouwing met uitzondering van de in de 19de eeuw opgerichte houten windmolen:
 - aa) Overpelt, Breugelweg z/n: houtenwindmolen, genaamd Sevensmolen, beschermd als monument; de omgeving van de molen is beschermd als dorpsgezicht (ID: 80341);
- i) Aanwezigheid archeologische sporen:
 - aa) de niet met zekerheid gesitueerde schans van Heesakker;

bb) "Het Weel" – Grondsporen – mogelijke nederzetting uit de Romeinse tijd (CAI60036).

Deelgebied 3°: Cultuurlandschap van Eikelbos

- a) het open akker- en weilandgebied met verspreid voorkomende kleine landschapselementen (bomenrijen, solitaire bomen, houtkanten);
- b) de restanten van het oud Eikelbos (19de eeuw);
- c) de zichtbare depressie in het open akker- en weidelandschap (microreliëf);
- d) het brongebied van de Molenbeek met een aantal achter elkaar gelegen vijvers;
- e) de aanwezigheid van een aantal historische, onverharde wegen die verbinding vormen met de Weelse Molen of de Kleine Molen;
- f) de aanwezigheid van een veldkapelletje langs de landweg die het gehucht Lindel verbond met de Klein Molen;
- g) de aanwezigheid van archeologische sporen:
 - aa) Losse vondst van aardewerk, scherven van Oost-Gallische terra sigillata, van een wrijfschaal en grote hoeveelheden dakpannen en een mogelijk ingestorte waterput (CAI50047);
 - bb) Zgn. Celtic Field uit de Late Bronstijd tot Vroege IJzertijd (CAI700124 en CAI700209);
 - cc) Losse vondst van aardewerk, stukken van 3 urnen uit de metaaltijden (CAI60021);
- h) de afwezigheid van bebouwing.

Deelgebied 4°: Cultuurlandschap rond Kleine Brogel en Voort

- a) het open akkergebied met een zicht op de Dommelvallei;
- b) de aanwezigheid van een historische doorwaadbare plaats ter hoogte van de Peerderloop;
- c) hoofdzakelijk grote, aaneengesloten akkers met een beperkt aantal kleine landschapselementen (solitaire bomen en houtkanten);
- d) de aanwezigheid van plaggenbodems die getuigen van een eeuwenoud landbouwsysteem gebaseerd op plaggen van heide die werden gebruikt in de potstal en daarna verspreid werden op de gemeenschappelijke akkers;

- e) de aanwezigheid van een aantal historische wegen loodrecht georiënteerd op de Dommelvallei;
- f) het voorkomen van typische veldkappelletjes, allen gewijd aan O.L.V.
- g) de zeer lage bebouwingsdichtheid en de aanwezigheid van karakteristieke landelijke bebouwing waarvan een aantal als monument beschermd zijn of opgenomen zijn in de Inventaris Bouwkundig Erfgoed:
 - dd) Peer (Kleine Brogel), Dommellaan 49, U-vormig buitenverblijf en visvijver (oude vlasrootput), beschermd als monument en dorpsgezicht (ID: 80785);
 - ee) Peer (Kleine Brogel), Groene Woudstraat 6, Langgestrekte hoeve, beschermd als monument (ID: 80789);
 - ff) Peer (Kleine Brogel), Groene Woudstraat 2, Gesloten hoeve "Het Groene Woud", beschermd als monument (ID: 80788);
 - gg) Peer (Kleine Brogel), Schansstraat 5, Gesloten hoeve "De Paggers" (ID: 80797);
- h) de aanwezigheid van archeologische sporen:
 - aa) de schans van Kleine Brogel;
 - bb) Celtic Field uit de Late Bronstijd (CAI700218 en CAI700399).

Deelgebied 5°: Cultuurlandschap van het Hoksent

- a) het historische, stabiele open akkercomplex rondom de oudste kapel van Noord-Limburg op de overgang naar de Dommelvallei;
- b) de aanwezigheid van een aantal historische wegen loodrecht georiënteerd op of parallel met de Dommel en de Bollisserbeek;
- c) de aanwezigheid van een aantal typische veldkappelletjes;
- d) zeer geringe bebouwingsdichtheid en enkele kenmerkende hoevegebouwen en een kapel opgenomen in de Inventaris Bouwkundig Erfgoed:
 - aa) Hechtel-Eksel, Hoksentstraat 33, zgn "Hoeve Van Winkel", langgestrekte hoeve (ID: 80483);
 - cc) Hechtel-Eksel, Hoksentstraat 51, Langgestrekte hoeve (ID: 80484);
 - dd) Hechtel-Eksel, Hoksentstraat 19, Langgestrekte hoeve (ID: 80482);
 - ee) Hechtel-Eksel, Schansdijkstraat 2+, Langgestrekte hoeve (ID: 80508);
 - ff) Hechtel-Eksel, Schansdijkstraat z/n, Kapel van het Mussennest (ID: 80507);
- e) de oudste kapel van Noord-Limburg: de Hoksentkapel (8ste eeuw), Kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën of Sint-Antoniuskapel, Sint-

Antoniusstraat z/n, beschermd als monument en de door 8 statige linden omgeven kapel beschermd als landschap;

- f) de oude schans van het Hoksent.

Deelgebied 6°: Cultuurlandschap rond Peer, Mollem en Bokt

- a) het door bossen, akkers, houtkanten en bomenrijen gevormde compartimentenlandschap tussen Dommel en Peerderloop;
- b) het voorkomen van een aantal statige eikendreven in de omgeving van langgevelhoeven;
- c) restanten van een voormalig uitgebreid netwerk van houtwallen en houtkanten rondom de akkers;
- d) de aanwezigheid van een netwerk van onverharde landelijke wegen die ofwel parallel aan Dommel en Peerderloop lopen (en dan de grens met de vallei vormen) of loodrecht op beide waterlopen zijn georiënteerd;
- e) het voorkomen van een aantal fragmenten van oud bos (19de eeuw);
- f) de aanwezigheid van plaggenbodems die getuigen van een eeuwenoud landbouwsysteem gebaseerd op plaggen van heide die werden gebruikt in de potstal en daarna verspreid werden op de gemeenschappelijke akkers rond de gehuchten Mollem en Bokt;
- g) het voorkomen van verschillende typische veldkapelletjes;
- h) de zeer lage bebouwingsdichtheid en de aanwezigheid van karakteristieke landelijke bebouwing waarvan een aantal als monument beschermd zijn of opgenomen zijn in de Inventaris Bouwkundig Erfgoed:
 - aa) Peer, Voortstraat 9, Langgestrekte hoeve, beschermd als monument (ID: 80737),;
 - bb) Peer, Voortstraat 1, Langgestrekte hoeve "Sannenhof", beschermd als monument, omgeving als dorpsgezicht (ID: 80736);
 - cc) Molhemstraat 73, Alleenstaande langgestrekte hoeve (ID: 80704);
 - dd) Molhemstraat 28, Langgestrekte hoeve (ID: 80702);
- i) de aanwezigheid van archeologie:
 - aa) Twee grafheuvels uit de Vroege IJzertijd (CAI50028);
 - bb) Grafheuvel - Ringwalheuvel uit de Bronstijd (CAI5009).

Deelgebied 7°: Cultuurlandschap rond Wijchmaal, Blijlever en Tichelhoven

- a) het hoger gelegen akkergebied tussen de Bollisserbeek en de Dommel;

- b) restanten van een voormalig uitgebreid netwerk van houtwallen en houtkanten rondom de akkers;
- c) de aanwezigheid van plaggenbodems die getuigen van een eeuwenoud landbouwsysteem gebaseerd op plaggen van heide die werden gebruikt in de potstal en daarna verspreid werden op de gemeenschappelijke akkers;
- d) een restant van oud bos uit de 19de eeuw;
- e) de aanwezigheid van een aantal onverharde, historische wegen loodrecht op of parallel aan de beekvalleien;
- f) het voorkomen van verschillende typische veldkapelletjes;
- g) de zeer lage bebouwingsdichtheid en de aanwezigheid van karakteristieke landelijke bebouwing waarvan een aantal als monument beschermd zijn of opgenomen zijn in de Inventaris Bouwkundig Erfgoed:
 - aa) Peer, Tichelovenstraat 63, zgn. "Tichelhoeve" (ID: 80831);
 - bb) Peer, Tichelovenstraat 65, Alleenstaande langgestrekte hoeve (ID: 80832);
 - cc) Peer, Dijkerstraat z/n, Sint-Hubertuskapel (ID: 80809);
 - dd) Peer, Dijkerstraat 52, Dubbelhuis (ID: 80810);
 - ee) Peer, Dijkerstraat 54, Langgestrekte hoeve (ID: 80811);
- h) de aanwezigheid van archeologische sporen
 - aa) Drie crematiegraven (met een deukbeker, een tasje uit terra sigillata, tasje terra rubra, tasje terra nigra, schoteltje, peervormig kruikje, kleiner schoteltje) uit de Midden-Romeinse Tijd (CAI60047).

Deelgebied 8°: Het valleigebied van de Dommel, Bollisserbeek en Peerderloop

- a) het uitgesproken veensubstraat in de drie beekvalleien;
- b) de relictten van het vroegere bodemgebruik en het beheer:
 - aa) de overgebleven natte hooilandjes met specifieke flora en fauna;
 - bb) de planmatig aangelegde greppelstructuren (irrigatiekanaaltjes) van de hooilanden (wateringen)(microreliëf);
 - cc) de historische perceelstructuur: kleine rechthoekige percelen;
 - dd) de restanten van vroegere veenontginning: turfkuilen en huidige visvijvers;
- c) de afwezigheid van bebouwing met uitzondering van watermolens beschermd als monumenten en/of opgenomen in de Inventaris Bouwkundig Erfgoed:
 - aa) Peer, Molhemstraat 71, oude watermolen Mollem (ID80703);
 - bb) Overpelt, Kleinmolenstraat 151, watermolen genaamd "Kleine Molen" (ID80377);

cc) Overpelt, Breugelweg 250, watermolen genaamd "Wedelse of Weelse Molen" (ID80343), beschermd als monument, de omgeving als dorpsgezicht.

Art. 3. De aflijning van de ankerplaats op schaal 1/25.000 wordt weergegeven op het plan als bijlage.

Brussel,

Vlaams Minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en
Vlaamse Rand

Geert BOURGEOIS

05 DEC. 2013